

Motion

1984/85:1654

Gunilla André m. fl.

Översyn av domstolarnas organisation

Frågan om kompetensfördelningen mellan de allmänna domstolarnas rättskipning och förvaltningens eller förvaltningsdomstolarnas rättskipning har vid skilda tillfällen varit föremål för diskussioner. På senare tid har debatten emellertid också kommit att handla om de nackdelar som är förknippade med att det finns flera olika domstolstyper. Bl. a. har framhållits nackdelarna med att vissa sakfrågor ibland kan bli föremål för process i först allmän domstol, ibland i tre instanser, och därefter i allmän förvaltningsdomstol, kanske även där i flera instanser eller i omvänd ordning. Detta är t. ex. fallet med vårdnadstvister och skattebrott. Vid trafikbrott handläggs brottmålet av allmän domstol medan frågan om körkortsindragning med anledning av trafikbrottet handläggs av allmän förvaltningsdomstol.

Det är emellertid inte bara mellan allmän domstol och allmän förvaltningsdomstol som ett dubbelförfarande kan uppstå i samma sak. När det gäller t. ex. patent kan frågan prövas först i patentverket, patentbesvärsrätten och regeringsrätten och därefter prövas även i tingsrätten, hovrätten och högsta domstolen. Många frågor kan prövas först av förvaltningsmyndigheter i flera instanser, varefter den som är missnöjd kan väcka talan i saken vid allmän domstol.

Ett stort antal specialdomstolar eller domstolsliknande organ för särskilda sakområden har inrättats under senare år. En fördel med specialdomstolar är självfallet den sakkunskap på specialområdet som efter hand byggs upp inom domstolen. En annan är möjligheten att ge domstolen en sådan sammansättning att specialistkompetens på t. ex. det tekniska området kan finnas representerad bland domstolens ledamöter.

Det är emellertid klart att specialdomstolar också innebär vissa nackdelar. Om arbetsunderlaget är ojämnt kan domstolens resurser ibland inte tillvaratas fullt ut. Domstolens ledamöter kan till följd av specialiseringen komma att sakna den allmänna överblick över samhälls- och rättsutvecklingen som är en viktig förutsättning för rättskipning.

Genom specialiseringen kan personalens allmänna användbarhet minskas, vilket i sin tur kan motverka ett effektivt utnyttjande av samhällets resurser genom omDispositionering av domstolsarbetskraft.

Särskilt allvarligt med den stora uppsplittringen på allmänna domstolar, allmänna förvaltningsdomstolar och en mängd specialdomstolar är att systemet har blivit svåröverskådligt och krångligt, inte bara för den enskilde utan också för dem som verkar i systemet.

Ett av skälen för specialdomstolar har således varit att de allmänna domstolarna endast dömer med domstolsjurister eventuellt i förening med nämndemän. När det behövs särskild sakkunskap i t. ex. tekniska eller andra speciella frågor, har detta behov inte kunnat tillgodoses i de allmänna domstolarna. I stället har man inrättat "specialdomstolar" med olika slags specialister som deltar i avgörandet, t. ex. fastighetsdomstol, vattendomstol, hyresnämnd, bostadsdomstol, marknadsdomstol och arbetsdomstol. I vissa fall är specialisterna också parts- eller branschrepresentanter, s. k. intresseledamöter. Även denna ordning bör i allmänt rättsintresse övervägas.

Både rättegångsutredningen och kommissionen mot ekonomisk brottslighet har emellertid ansett att ekonomiskt sakkunniga personer skall kunna ingå i allmän domstol i de fall det behövs. Det bör inte heller vara något hinder för att specialister av annat slag får ingå i de allmänna domstolarna i vissa måltyper. Redan i dag finns tekniska ledamöter som deltar i vissa mål i hovrätterna och i fastighets- och vattendomstolarna som i praktiken inte är självständiga specialdomstolar utan ingår i tingsrätterna. Specialistkunskaper kan för övrigt tillföras domstolen på annat sätt än genom specialistledamöter, t. ex. genom förhör med sakkunniga.

Rättegångsutredningens arbete är inriktat på att skapa en mer flexibel processordning för de allmänna domstolarna. Det bör skapa förutsättningar för dessa domstolar att handlägga fler måltyper än f. n.

Det görs ibland gällande att domarpersonalen i de olika domstolstyperna inte har den utbildning eller erfarenhet som krävs för att handlägga mål i en annan domstolstyp än den egna. Ett stort antal domare från de allmänna domstolarna har emellertid under senare år tjänstgjort i såväl de allmänna förvaltningsdomstolarna som i försäkringsrätterna och andra specialdomstolar. Några olägenheter av detta har inte kommit fram. Mellan hovrätter och kammarrätter sker ofta ett utbyte av fiskalspersonal, dvs. domare under utbildning. Även detta bidrar till en bred användbarhet.

Vid två domstolstyper har arbetsunderlaget minskat kraftigt under senare år. Det gäller länsrätterna och det torde sannolikt efter hand få inverkan även på arbetsunderlag i kammarrätterna och försäkringsrätterna. Vad gäller länsrätterna torde minskningen komma att fortsätta till följd av förenklingar i taxeringsförfarandet. Det kan ifrågasättas om arbetsunderlaget i framtiden kommer att vara tillräckligt för dessa domstolar.

Domstolsverket har för flera år sedan föreslagit en samordning av hyresnämnds- och tingsrättsorganisationerna i syfte att nå rationaliseringsvinster. Förslaget har ännu inte lett till någon åtgärd från regeringens sida.

Det kan inte uteslutas att en samordning av resurserna inom domstolsväsendet i stort skulle kunna ge betydande rationaliseringsvinster. En tänkbar lösning skulle kunna vara att slå samman tingsrätter med länsrätter, hovrätter med kammarrätter och högsta domstolen med regeringsrät-

ten. Det kan också tänkas att ett effektivare resursutnyttjande skulle kunna uppnås genom andra samordningsformer. Det kan vidare ifrågasättas om det verkligen finns rationella skäl för att behålla alla de specialdomstolar eller motsvarande som finns f. n. Med hänsyn till bl. a. det kraftigt minskade arbetsunderlaget kan det ifrågasättas om det inte skulle vara mer rationellt att låta försäkringsrätternas arbetsuppgifter tas över av de allmänna förvaltningsdomstolarna som redan har liknande mål. Frågan om samordning av hyresnämnds- och tingsrättsorganisationerna bör också aktualiseras. Även andra "specialdomstolar" kan kanske inordnas i de allmänna domstolarna.

En allmän översyn av domstolsorganisationen bör därför komma till stånd. En sådan översyn bör bl. a. omfatta möjligheterna till en ökad samordning av domstolsresurser och till minskad specialisering. Därvid bör också undersökas vilket behov av specialistkompetens som kan föreligga i olika mål och hur detta behov skall tillgodoses. Översynen bör även klargöra vilken rättskipning, vilka typer av mål, som kräver lokal förankring och medverkan av förtroendevalda lekmän och som därför bör handhas av en starkt decentraliserad organisation. I det sammanhanget bör möjligheterna till ytterligare lokal förankring av dömandet än f. n. särskilt undersökas.

En sådan översyn bör även omfatta domstolarnas inre organisation och arbetsformer, dock inte själva processordningen som ju för de allmänna domstolarnas del är föremål för utredning genom rättegångsutredningen. Därvid bör bl. a. undersökas om en samordning av domstolsresurser skulle skapa nya förutsättningar för införandet av jourdomstolar, något som i så fall skulle kunna bidra till att lösa de problem som f. n. finns i brottmålsprocessen beträffande bl. a. domstolsprövning av frihetsberövanden och de f. n. orimligt långa tiderna mellan brottet och domen.

Med hänvisning till det anförda hemställs

att riksdagen beslutar att hos regeringen begära en principiell översyn av domstolsorganisationen i enlighet med vad som anförts i motionen.

Stockholm den 25 januari 1985

GUNILLA ANDRÉ (c)

KARIN SÖDER (c)

BERTIL FISKESJÖ (c)

MARTIN OLSSON (c)

KERSTI JOHANSSON (c)

BRITTA HAMMARBACKEN (c)

SVEN-ERIK NORDIN (c)

ELVING ANDERSSON (c)

BENGT KINDBOM (c)

ELLA JOHNSON (c)

INGER JOSEFSSON (c)

MARIANNE KARLSSON (c)

KJELL A. MATSSON (c)